

ნინო ხარჩილავა

ცხუმ-აფხაზეთის მეცნიერებათა აკადემიის
გიორგი ჩიტაიას სახელობის ეთნოლოგიის
ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი,
სსიპ - ბათუმის ხელოვნების სასწავლო
უნივერსიტეტი, სასწავლო პროცესებს
მართვის დეპარტამენტის უფროსი,
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი

Nino Kharchilava

Senior Researcher of the Institute of
Ethnology named after Academician
Giorgi Chitaia of the Tskhum-Abkhazian
Academy of Sciences,
LEPL – Batumi Art Teaching
University, Head of Teaching Process
Management Department, Doctoral/PhD

DOI: <https://doi.org/10.52340/gmg2023.01.004>

იძულებით გადაადგილებულთა ახალ რეალობასთან ინტეგრაციის ზოგიერთი ასპექტი
(ბათუმისა და გალის რაიონის ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით)

Some aspects of the integration of refugees with new reality
(based on Batumi and Gali ethnographic materials)

აბსტრაქტი - პოსტსაბჭოთა პერიოდის პოლიტიკურმა პროცესებმა რადიკალურად შეცვალა საკუთრივ აფხაზეთის ეთნო-კულტურული მოზაიკა და იძულებით მიგრირებულთა სო-ციალური, ეკონომიკური და კულტურული ცხოვრების პირობები. ფაქტობრივად მათ ახალი ცხოვრების დაწყება მოუწიათ და გაიარეს ადაპტაციის რთული და საინტერესო გზა.

ახალ საცხოვრებელ გარემოში ადაპტაციის არაერთი საკითხია შემონახული იძულებით მიგრანტთა მეხსიერებაში. მათ ბიოგრაფიაში აისახა ამ ტრაგედიის მნიშვნელოვანი პრო-ცესები, რომელთა შორის ძალზე საინტერესოა იძულებით გადაადგილებულთა სოციალური, ეკონომიკური და კულტურული ადაპტაციის პრობლემები. დღეს, აფხაზეთის ტრაგედიიდან რამდენიმე ათეული წლის შემდგომ ძალზე აქტუალურია მიგრანტთა მეხსიერების ეთნოლო-გიური კვლევები, რამდენადაც ჯერ კიდევ ცოცხალია ის თაობა, რომელმაც აღნიშნული ტრა-გედიის სიმძიმე საკუთარ თავზე გადაიტანა.

იძულებით გადაადგილებულთა ცხოვრების წესი და ტრადიციული ყოფა საკუთრივ აფხაზეთში ისტორიულად ჩამოყალიბებულ, ტრადიციულ გარემოში მიმდინარეობდა.

აფხა-ზეთის ომმა ეს გარემო მოშალა და მიგრანტებს ახალ პირობებთან ადაპტაცია მოუწიათ. მიუხე-დავად იმისა, რომ მათი ახალი საცხოვრებელი არეალი ისევ საქართველო, ანუ ისტორიულად ერთიანი ეთნოკულტურული სივრცე იყო, მათ გააჩნდათ საკუთარი ტრადიციული კულტურა და სოციალ-ეკონომიკური ცხოვრების წესი. გარდა აღნიშნულისა აფხაზეთის ომმა, ასევე მოშალა სოციალური ურთიერთობები და მიგრანტები იძულებული გახდნენ ეძებნათ ახალი სო-ციალური დასაყრდენი ცხოვრების გასაგრძელებლად.

ქართულ ისტორიოგრაფიაში აფხაზეთიდან იძულებით მიგრაციასთან დაკავშირებული პრობლემატიკის კვლევა ერთ-ერთი საინტერესო მიმართულებაა. აღნიშნული პრობლემა დღემდე ინარჩუნებს აქტუალობას და ამ კუთხით წარმოებული კვლევებში წამყვან როლს მიგ-რაციის ისტორიული ასპექტების კვლევები იჭერს. ეს რა თქმა უნდა მნიშვნელოვანი მიმარ-თულებაა, თუმცა ამასთანავე მივიჩნევთ, რომ აუცილებელი და აქტუალურია ეთნოგრაფი-ული ხასიათის გამოკვლევები, მათ შორის კონკრეტული ბიოგრაფიები და კონკრეტული პი-როვნებების მეხსიერებაში შემონახული ინფორმაციების კვლევა, რომლებიც იძულებით მიგ-რაციის პირობებში ცალკეული ოჯახების, ინდივიდების ახალ პირობებში დამკვიდრების სოციალ-ეკონომიკურ ასპექტებს მოიცავს.

წარმოდგენილი ნაშრომი მიზნად ისახავს აფხაზეთიდან იძულებით მიგრირებულთა მი-რითადი განსახლების არეალში გამოვიკვლიოთ მიგრანტთა სოციალური, ეკონომიკური და კულტურული ადაპტაციის კონკრეტული ისტორიები და მოვახდინოთ მათი ანალიზი. წარმო-ვაჩინოთ მიგრანტთა ადაპტაციის ზოგადი და ლოკალური ასპექტები.

საკვანძო სიტყვები: აფხაზეთი, იძულებითი მიგრაცია, ინტეგრაცია, ადაპტაცია.

Abstract - Political processes of the post-Soviet period radically changed the ethno-cultural mosaics of Abkhazia and the social, economic, and cultural life conditions of the refugees. They had to start a new life and take a hard and interesting path of adaptation.

Several issues concerning the adaptation to the new environment are kept in migrants' minds. Their biography reflected significant processes of this tragedy among them the most important are the social, economic, and cultural adaptation problems of the refugees. Today, after several decades of the tragedy of Abkhazia, the ethnological studies of the migrants' memory are topical since the generation who overcame this tragedy is still alive.

The daily and traditional life of the refugees was occurring in the historically developed, traditional environment of Abkhazia. Abkhazia war destroyed that environment and the migrants had to adapt to new conditions. Although their new living area was still Georgia, historically similar ethno-cultural space, they had their own traditional culture and the order of social-economic life. Besides, the Abkhazian war also ruined social relations and migrants had to search for new social support to continue their lives.

Studying issues about the forced migration of refugees from Abkhazia is one of the fascinating directions in Georgian historiography. The mentioned problem preserves topicality till today and historical aspects of migration have the leading role in these types of studies. Of course, it is an essential direction, however, we consider that ethnographic studies of specific biographies and information kept in certain people's memories, including social-economic aspects of adaptation to new conditions for refugee families and individuals are necessary and topical.

The presented paper aims to study and analyze the specific stories of social, economic, and cultural adaptation of refugees from Abkhazia in their main living areas. It also introduces general and local aspects of the adaptation of migrants.

Key word – Abkhazia, forced migration, integration, adaptation.

საბჭოთა კავშირის დანგრევას ეთნიკური კონფლიქტები მოყვა. რუსეთის იმპერიამ ეთ-ნიკური კონფლიქტები საქართველოშიც გააჩაღა, ერთმანეთს ქართველები და აფხაზები და-უპირისპირა. საქმე შეიარაღებულ კონფლიქტამდე მივიდა. ტერიტორიული ერთიანობისა-თვის ბრძოლაში საქართველო რუსეთთან დამარცხდა და ქართველები თავიანთი ძირძველი ტერიტორიებიდან გამოაძევა - მამაპაპათა საცხოვრისიდან აყრილებმა თავი საქართველოს სხვადასხვა მხარეს შეაფარეს. იძულებით ადგილნაცვალნი არის პირი, რომელმაც მის წინა საც-ხოვრებელ ადგილზე ეთნიკური დაპირისპირებისა და შეიარაღებული კონფლიქტის გამო იძულებით შეიცვალა მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი. რადგან მის ან მისი ოჯახის წევრების მიმართ გამოიჩინეს ძალადობა, ან არსებობდა რეალური საშიშროება მისი ეთნიკური კუთვნი-ლებიდან გამომდინარე [თოფჩიშვილი, 2015:294-295].

საინტერესოა კონფლიქტის შედეგად იძულებით მიგრირებულ საზოგადოებას თუ რა ბედი ეწია, როგორ განვითარდა მათი შემდგომი ცხოვრება, სად წავიდნენ ისინი. კონკრეტულად, როგორი იყო მათი განსახლების არეალი ახალ საცხოვრისში. იძულებით მიგრირებულთა დასახლებები საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებში ფართოდ არის გაშლილი და მათთან და-კავშირებული ინფორმაცია თაობიდან თაობამდე იშლება მეხსიერებიდან და გადადის კულ-ტურულ მეხსიერებაში. კერძოდ, თაობა, რომელსაც ჯერ კიდევ ახსოვს დევნილობის პერიოდი მცირდება და ამ ცოდნის მოპოვება დროთა განმავლობაში უკვე შეუძლებელი იქნება. აღნიშნუ-ლიდან გამომდინარე, აუცილებელია ჯერ კიდევ გადარჩენილის აღწერა და ფიქსაცია.

მონაცემები ძირითადად მოიცავს ბათუმში დევნილთა დასახლებაში ინდივიდუალურ სავლელ მუშაობის დროს მოპოვებულ ახალ მასალებს, რომელიც შედარებულია თანამედრო-ვე გალის რაიონში მცხოვრები ქართველების ზეპირ მეხსიერებაში დალექილ მონაცემებს. ველზე დაკვირვებამ მოგვცა ინფორმაცია ჩვენთვის საინტერესო საკითხებზე. დაკვირვების მე-თოდი დაგვეხმარა ბუნებრივ პირობებში შეგვესწავლა რეალური ვითარება. მოცემულ ჭრილში საკითხის შესწავლა და აფხაზეთიდან იძულებით მიგრირებულთა წარსულის თუ დღევანდე-ლობის სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოტანა და დაინტერესებული საზოგადოებისთვის გაც-ნობა, ვფიქრობთ უმნიშვნელოვანესი საქმეა.

იძულებითი მიგრაცია აფხაზეთიდან არ იყო ერთჯერადი ფაქტი, ის გარკვეულ დროში მიმდინარეობდა. მიგრაციის ფაქტები XX საკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე გრძელდება. მათ შექმნეს დევნილთა კომპაქტური დასახლებები. გარდა ამისა ხშირი იყო ფაქტები, განსაკუ-თრებით გალის რაიონის მოსახლეობა, სხვადასხვა მიზეზების გამო ვერ ეგუებოდნენ ახალ გარემოს და თავიანთ საცხოვრისს უბრუნდებოდნენ. მიუხედავად იმისა, გალის რაიონში ბევრჯერ მოეწყო ქართველების ეთნიკური წმენდა.

რთული იყო ახალ გარემოში დამკვიდრების პროცესი, დროთა განმავლობაში იძულებ-ით მიგრირებულებმა შეძლეს ახალ გარემოსთან ადაპტაცია და ახალ გარემოში ცხოვრების მი-უხედავად, შეძლეს დღემდე მოეტანათ თვითმყოფადობის უამრავი ელემენტი. გვიყვებიან ტრადიციისა და ყოფის მრავალ საკითხებზე, რომლებიც დღესაც შესანიშნავად

აქვთ შენარჩუნებული. გამოხატავენ მათ დამოკიდებულებას წარსულისადმი, წინაპრებისადმი, მშობლიური სოფლისა თუ ფუძისადმი. მათ მიერ გადმოცემული ისტორიები ადასტურებს იმ ფაქტს, რომ რთული პერიოდი გამოიარეს. მათ მიერ გადმოცემული მასალები ისტორიასთან მჭიდრო კავშირშია და ხალხის მეხსიერებაშია დაღეჭილი.

ტრადიცია არის თაობიდან თაობაზე გადაცემული ადათები, წესები, ყოფაქცევის ნორმები, რომელიც ინდივიდში თავისებურად ვლინდება, როგორც მემკვიდრეობით მიღებული ფენომენი და იმდენად ძლიერია, რომ დროს მისი გაუფასურება არ შეუძლია, თუმცა, დროთა ვითარებაში გარკვეულ ცვლილებებს განიცდის, მაგრამ იგი ადამიანის ფსიქიკაში ღრმად იდგამს ფესვებს და მისი მოსპობა თითქმის შეუძლებელია. ამდენად, დრო პერიოდულად ახდენს ტრადიციების გადაფასებას ხოლმე საზოგადოების ცვლილებასთან ერთად, თუმცა ის, რაც ღირებულია დროს უძლებს. ხშირად ტრადიცია ძველდება და თანამედროვეობას ვეღარ უწყობს ფეხს. ხდება მათი გაუფასურება და უარეს შემთხვევაში მათი გაქრობაც კი, მაგრამ იძულებით მიგრირებულებმა ახალ გარემო პირობებში ცხოვრების მიუხედავად, შეინარჩუნეს ყოფისა და კულტურის ბევრი ტრადიციული ელემენტი.

ქორწინების ფორმებისა და საქორწინო წეს-ჩვეულებების შესახებ უამრავი ცნობაა დაცული. ამ მხრივ საინტერესო მონაცემებს ვხვდებით საისტორიო წყაროებში, სამართლის ძეგლებში, მხატვრულ ლიტერატურაში, ფოლკლორულ მასალებში, მაგრამ აღნიშნული საკითხის შესწავლისათვის ძირითადი და მნიშვნელოვანი წყაროა ხალხში შეგროვილი ეთნოგრაფიული მასალა. ქორწინების სავალდებულო წინაპირობები ტრადიციულ ქართულ საზოგადოებებში წყვილთა შეუღლებამდე იყო განსაზღვრული. ამ წინაპირობათა შორის უმთავრესი ეგზოგამიის რეგლამენტაცია, ანუ სოციალურ ორგანიზაციაში თაობათა იმ საზღვრების დადგენა იყო, რომლის ფარგლებშიც ქორწინება იკრძალებოდა. ეს, თავის მხრივ, უკავშირდებოდა ნათესაური ურთიერთობის ნორმებს.

აფხაზეთში, ისე როგორც საქართველოს სხვა რეგიონებში არსებობდა ნათესაობის სამი ფორმა: სისხლით ნათესაობა, მოყვრობით ნათესაობა და ხელოვნური ნათესაობა. ხელოვნური ნათესაობა, თავის თავში შეიცავდა სულიერ და რიტუალურ ნათესაობას (Бромлей, Кашуба, 1982:48), რომელიც ქორწინებისათვის ისეთივე დამაბრკოლებელ გარემოებას წარმოადგენდა, როგორც შვილად აყვანა [ჯავახიშვილი, 1928:10].

იძულებით მიგრირებულთა თანამედროვე ყოფაში დარღვეულია მოყვრობით დანათესავებულ ოჯახებს და მათ ახლო ნათესავებს შორის ძველად არსებული საქორწინო აკრძალვები. ამჟამად იგი მხოლოდ დამოყვრებულ ოჯახებს და ამ ოჯახის წევრებზე ვრცელდება, რად-გან ხშირია ამ ოჯახების ახლო ნათესავებს შორის ქორწინების ფაქტები.

სულიერად დანათესავებულ პირთა შორის წარსულში არსებული საქორწინო აკრძალვებიც შესუსტდა და იგი უშუალოდ დანათესავებულებზე და მათ ახლო ნათესავებზე ვრცელდება. გვარში იმდენად მომრავლდა ხელოვნურად დანათესავებულ ინდივიდთაგან წარმოქმნილი სოციალური დაჯგუფებები, რომ გვარმა, ფაქტობრივად დაკარგა სისხლით ნათესაობისათვის დამახასიათებელი ნიშნები, რაც გამოხატული იყო უფლებამოვალეობებში ურთი-ერთობათა ამა თუ იმ სფეროში და რაც მთავარია ეგზოგამიაში [Мгеладзе, 1988:87-88].

გვარის ერთობის შესუსტებასთან ერთად საგრძნობლად შესუსტდა დამძოვილების გზით დანათესა-ვებულთა შორის წარსულში არსებული საქორწინო აკრძალვები და იგი მხოლოდ დამძოვი-ლებულთა ოჯახის წევრის წარმომადგენლებზე ვრცელდება.

ხელოვნური ნათესაობა სოციალური ფენომენია, რომელიც როგორც ყველა მოვლენა, დინამიურად ვითარდებოდა და საზოგადოების ცვლილებასთან ერთად სტრუქტურულ ტრანსფორმაციას განიცდის (ჯავახაძე, 1983:45). მიგრირებულთა ყოფიდან გამქრალი ჩანს ხე-ლოვნურად დანათესავებულ პირთა შორის საქორწინო აკრძალვები.

ამრიგად ნათესაობის სისტემის შესწავლით ირკვევა, რომ ქორწინება გარკვეულ ტაბუი-რებულ საფეხურებს მოიცავდა, როგორც ბუნებრივად აღმოცენებული ნათესაობის ჩარჩოებში, ასევე ხელოვნური დანათესავების და დამოყვრების საშუალებით წარმოშობილი ურთიერთობის შიგნით.

აფხაზეთში, ისევე როგორც საქართველოს სხვა კუთხეებში, ქალს მზითვს ატანდნენ. მზითვის მომზადება ქალის მშობლების მოვალეობას წარმოადგენდა. გარდა ამისა, მას სათავე-ნოს - საქონელს ჩუქნიდნენ, რომელიც მზითვის აუცილებელ კომპონენტს წარმოადგენდა [ხარჩილავა, 2017:511-514]. მზითვის ერთერთ სავალდებულო ელემენტს კერის ჯაჭვი - ლანჭაც წარმოადგენდა. ხალხური რწმენით, კერა საოჯახო ყოფის ძირითად ადგილს წარმოადგენდა. კერის ცეცხლის პატრონობა ქალის დანიშნულებას წარმოადგენდა. კერის ჯაჭვი ზეციური და ადამიანური სამყაროს დამაკავშირებელ საშუალებად მიიჩნეოდა [კიკნაძე, 1996:10]. თანამე-დროვე ყოფაში ეთნოგრაფიული მასალებით იძულებით მიგრირებულებში სათავე-ნო და კერის ჯაჭვი არ ფიქსირდება. ქალის მზითვს საოჯახო ნივთები და ავეჯი წარმოადგენს.

მზითვის ნორმირებას, ძირითადად, ოჯახის ეკონომიკური შესაძლებლობა განაპირობებდა. ეთნოგრაფიული მასალებისა და წერილობითი წყაროების შესწავლის შედეგად ირკვე-ვა, ქალის მზითვის შემადგენლობა ქვეყნის კულტურულ-ეკონომიკური დონის განვითარე-ბასთან ერთად განიცდიდა ცვლილებებს.

თუ ძველად ქორწილი ქალის და ვაჟის ოჯახებში ცალცალკე ტარდებოდა, თანამედროვე ყოფაში საქორწინო სუფრა ერთდროულად ტარდება. ქორწილს თან ახლდა მრავალი მაგიური რიტუალის აღსრულება, რომელთა შორის საქორწინო ცერემონიალში გამოვყოფთ რკინის და-ნიშნულებას. ქორწილის დროს ნეფე-დედოფალს გადაჯვარედინებული ხანჯლების თადის ქვეშ გაატარებდნენ [Чурсин, 1928:78, Джанашвили, 1894:13], რომელიც საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონში არის ფიქსირებული და დღესაცაა შემორჩენილი საქორწინო წეს-ჩვეულებ-ებში.

ქორწინების საკითხის კვლევისას ირკვევა მოსახლეობის ყოფისა და კულტურის მრავა-ლი მხარე. მიგრირებულთა საქორწინო წესების შესწავლის მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ აქ შენარჩუნებულია განვლილი საფეხურის სხვადასხვა ძირძველი გადმონამთი, ხოლო მათი ურთიერთშერწყმის არეალი მეტად საინტერესო და მრავალფეროვანია.

საქორწინო ტრადიციები საკმაოდ კონსერვატორული ბუნებისაა. როცა იცვლებოდა სა-ზოგადოებრივი ურთიერთობები და კულტურის არაერთი ელემენტის მოდერნიზაცია ხდებო-და, ოჯახი და ქორწინების ინსტიტუტი პირიქით, ეთნიკური თვითმყოფადობის შენარჩუნების სოციალურ უჯრედად ყალიბდებოდა. საქორწინო ტრადიციების ეროვნული ფუნქცია განსა-კუთრებულად მაშინ იზრდებოდა, როცა ეთნოსის განმსაზღვრელი

ეთნოგრაფიული სეგმენ-ტები იძულებით უცხო კულტურის გავლენის სფეროში მოექცეოდა ან სხვადასხვა მიზეზით მიგრაციის საფუძველზე ახალ დასახლებულ გარემოში ადაპტაციას გადიოდა [მგელაძე, 2013:82].

დაქორწინების პროცესში ადრე მრავალი ბარიერი არსებობდა. მათ შორის მნიშვნელოვანი რელიგიური, წოდებრივი, ქონებრივი და ეთნიკური იყო. დღეს თანამედროვე ცხოვრების წესის შეცვლასთან ერთად ეს ტრადიციაც დაირღვა. დღევანდელი ქორწილი ძალიან განსხვავდება ტრადიციულისგან. დღეს ქალ-ვაჟი სიყვარულით ქორწინდება. რაც არ მოსწონთ ძველი თაობის წამომადგენლებს, რადგანაც ახალგაზრდები სხვა ეროვნების თუ აღმსარებლობის წარმომადგენლებზეც ქორწინდებიან. ადრე ქორწინების აკრძალვის წესები იმთავითვე ემსახურებოდა თვითმყოფადი კულტურისა და ტრადიციული სტერეოტიპების შენახვისა და გადარჩენის ამოცანებს. როცა საქორწინო არჩევანი ახალ გარემოში შეზღუდული იყო, ქართველი გაურბოდა განსხვავებული ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენელთან ქორწინებას, თუნდაც ეროვნული მენტალობისა და ლოკალური თავსებადობის გადარჩენის მიზნით [მგელაძე, 2013:87]. ძველად ქორწილისთვის მზადება დიდიდანვე იწყებოდა. სოფლის მოსახლეობა და სტუმრები დედოფლის სახლში მიდიოდნენ. ქორწილში მონაწილეობას მთელი ნათესაობა და სოფელიც იღებდა, რაშიც საკუთარი წვლილიც შეჰქონდათ. ნათესავ-მეზობლების თანამონაწილეობა როგორც ქორწილებში, ისე ტირილსა და სიხარულში, საერთო ქართული ტრადიცია იყო და მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენდა მათ ცხოვრებაში.

აფხაზეთში, ქალის წამოყვანა სადამომდე უნდა მომხდარიყო. სიძე ამ საქმიანობაში მონაწილეობას არ იღებდა. მიდიოდნენ მაცრები, რომლებსაც თან მიჰყავდათ ქალი ანუ „დადე“, რომელსაც პატარძლის წამოყვანა ევალებოდა. დღეისათვის ეს წესი, მიგრირებულთა ყოფაში თანდათან მივიწყებულია და პატარძლის წამოსაყვანად ჩვეულებრივად სიძე თავად მიდის.

სიძის ოჯახში მისული პატარძალი ოჯახში შესვლის დროს აუცილებლად მარჯვენა ფეხით უნდა შესულიყო და კარის ზღურბლზე თეფში უნდა დაემტვრია. ამ ტრადიციას დღესაც იცავენ, როგორც საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში მცხოვრები დევნილები ისე აფხაზეთში მცხოვრებნიც. პატარძალს დედამთილი ტკბილეულობით უმასპინძლებოდა და კალთაში ახლო ნათესავის ბიჭს ჩაუსვამდა, პირველი შვილი გვარის გამგრძელებელი დაიბადებოდა. ეს ტრადიცია იძულებით მიგრირებულთა ყოფაში დღემდეა შენარჩუნებული.

ძველად დიდ მნიშვნელობას იძენდა დედოფლის კერასთან ზიარების რიტუალი. პატარძალი წყლით სავსე თასით კერას სამჯერ შემოუვლიდა და წყალს მიმოასხამდა, რაც იმის მანიშნებელი იყო, რომ ოჯახის სამეურნეო საქმეები მომავალში წარმატებით წაუვიდოდათ. თანამედროვე ყოფაში ეს წესი არ დასტურდება, რადგან საცხოვრებელში კერა არ ფუნქციონირებს [ასედი, 2023].

დღევანდელ საქორწინო ურთიერთობებში ისე ძლიერად აღარ დომინირებს მშობელთა ცალსახოვანი გადაწყვეტილება. წყვილთა შორის ქორწინება ეფუძნება ქალ-ვაჟის ურთიერთ შეთანხმებას, გამარტივდა ქორწინებასთან დაკავშირებული ზოგიერთი ელემენტები. საქორწინო წეს-ჩვეულებების ის ნაწილი, რაც კიდევ შემორჩა დევნილთა მემკვიდრეობას, დასტურია იმისა, რომ ამ ტრადიციებმა შეინარჩუნა საერთო ქართული ნიშან-თვისება. ეს კი ამ ტრადიციების გამძლეობაზე მიუთითებს. ეს კარგად ვლინდება ქორწინების ციკლის ძირითადი ეტაპების თანმიმდევრობაში [ხარჩილავა, 2016:106-122]. ჩვენს მიერ წარმოდგენილი მონაცემები კი, მხოლოდ ნაწილია იძულებით მიგრირებულთა

ქორწინებასთან დაკავშირებული საკითხე-ბის კვლევაში. ბევრი საკითხი მოითხოვს შემდგომ შესწავლასა და შესაბამისი დასკვნების გაკეთებას.

საინტერესოა მიცვალებულის კულტთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებებიც. გლოვის ტრადიციების გარკვეული ნაწილი დღევანდელ ყოფაში თითქმის შენარჩუნებულია. განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ჭირისუფლის სამგლოვიარო სამოსი, რადგან გლოვის სხვადასხვა ეტაპისა და სიმძიმისათვის დამახასიათებელია შესაბამისი სამგლოვიარო სამოსის ტარების ტრადიცია. ჭირისუფალი შავებით იმოსება ახლობლის გარდაცვალების დღიდან, მი-წმინდამდე ორმოცი დღის განმავლობაში, ზოგი წლამდე ატარებს, ზოგი კი მთელი ცხოვრება. თანამედროვე ყოფაში ჭირისუფალი გლოვის ნიშნად სატარებელ მზა სამოსს ყიდულობს, ძველად სამგლოვიარო სამოსის დაჭრა უნდა მომხდარიყო მიცვალებულის ოჯახში და ამას აკეთებდა ჭირისუფალი თავის ხარჯებით. მამაკაცების მიერ თმა-წვერის მოშვების ტრადიცია ორმოცი დღის განმავლობაში ისევ ფიქსირდება, ხშირად მძიმე გლოვის დროს მამა შვილზე გლოვის ნიშნად ერთ წელსაც კი ატარებს წვერს. შემოჩენილია მიცვალებულისთვის საიქიოში სხვადა-სხვა ნივთების გატანების ტრადიცია. სამგლოვიაროდ მოშვებული წვერის გაპარსვამდე დღესაც სრულდება „ჩაფილის“ - მანგიორად, ნაცვლად მორგების წესი. ძველად პანაშვიდზე და დაკრძალვაზე მისულ პირებსაც შავები უნდა სცმოდათ, მოგვიანებით ამ წესს ფაქტობრივად აღარ იცავენ. 2023 წელს ზუგდიდსა და ფოთში დევნილთა დასახლებაში დავაფიქსირეთ გასვენების დღეს მიცვალებულის დატირება კორპუსის ეზოში, სადაც გამართული იყო მიცვა-ლებულის დასატირებლად განკუთვნილი ერთჯერადი ნაგებობა - ფაშატური - ფანჩატური [ასედ, 2023].

თანამედროვე ყოფაში მიცვალებულთან დაკავშირებულ წეს-ჩვეულებებში კელაპტარი მონაწილეობს, მიუხედავად იმისა, მისი ფუნქციური დატვირთვა შესუსტებულია. კილანტა-რი//კელანტარი - კელაპტარი მეგრულში დიდი ზომის ცვილის სანთელია. ძველად მიცვალებულის გამზრდელებს, ძიძას და მორდუს მოჰქონდათ „კილანტარი“ (კელაპტარი), რომელსაც აკეთებდნენ გრძელი ალვის ხისგან, რომლის თავზე ფრინველი იყო გამოსახული (მაკალათია, 1941:289; აბაკელია, 2007:34). დღეს კელაპტარი დიდი ზომის ცვილის სანთელია, რომელსაც შემოხვეული აქვს შავი ფერის მიტკალი, რომელიც მზა სახით იყიდება, როგორ საეკლესიო მა-ღაზიებში ასევე ბაზრობებზე. იგი აუცილებლად სულიერ ნათესავს - ნათლულს მიაქვს გარ-დაცვლილის სახელზე, რომელიც მთელი დღის განმავლობაში მიცვალებულის თავთან მდგარ მაგიდაზე დევს და ანთია. დასაფლავების შემდეგ სასაფლაოზე ანთებულს ტოვებენ. მიუხედავად დროთა განმავლობაში მომხდარი ცვლილებებისა, მაინც დაცული ჩანს კელაპტრის, როგორც სამგლოვიარო რიტუალური საგნის მნიშვნელობა [ასედ, 2023].

ამრიგად, აფხაზეთიდან იძულებით დევნილი მოსახლეობის სულიერი კულტურა ზოგადქართული კულტურის განუყოფელი ნაწილია, რომელიც საზოგადოების განვითარებას-თან ერთად იცვლება და ეგუება ახალ რეალობას, თუმცა იძულებით მიგრირებული მოსა-ხლეობა გარკვეულწილად ინარჩუნებს ძველ ტრადიციებს. მიუხედავად ყველაფრისა, იძუ-ლებით მიგრირებულთა ყოფაში დაჩქარებული ტემპით მიმდინარეობს ასიმილაციის პროცესი და თანდათანობით იკარგება სხვადასხვა ეთნო-კულტურული ფასეულობანი. დროთა განმავლობაში მათ შეძლეს ახალ გარემოსთან ადაპტაცია და ზოგიერთი ლოკალური წეს-ჩვე-ულებების შენარჩუნება. ახალ გარემოში ცხოვრების მიუხედავად, შეძლეს დღემდე

მოეტანათ თვითმყოფადობის უამრავი ელემენტი. მიგრირებულთა შორის, ჯერ კიდევ არის თაობა, რო-მელსაც ახსოვთ მოგონებები დევნილობაზე, მაგრამ მათი რიცხვის შემცირებასთან ერთად ამ ცოდნის მოპოვებაც ხშირად შეუძლებელია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ასედ - 2023. ავტორის საველე ეთნოგრაფიული დღიური.
2. აბაკელია ნ., 2007. ციკლური სიმბოლიზმი დაკრძალვისა და გლოვის წესებში დასავლურ ქართულ ტრადიციაში, ქუთაისი.
3. თოფჩიშვილი რ., 2015. ხალხთა მიგრაციები, თბ.
4. კიკნაძე ზ., 1996. ქართული მითოლოგია, ტ. I, ქუთაისი.
5. მაკალათია ს., 1941. სამეგრელოს ისტორია და ეთნოგრაფია, თბ.
6. მგელაძე ნ., 2013. ქორწინება და საქორწინო ტრადიციები თურქეთის შავიზღვისპირეთის ქართველ მუჰაჯირებში (ორდუსა და სამსუნის გუბერნიებში), ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართველოლოგიის ინსტიტუტის კრებული, VII, ბათუმი,
7. ხარჩილავა ნ., 2016. ქორწინება და საქორწინო ტრადიციები ისტორიულ სამურზაყანოში, თბილისი.
8. ხარჩილავა ნ., 2017. მზითვის საკითხისათვის, (ისტორიული სამურზაყანოს ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით), ბათუმი, II საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია, „კულტურა და ხელოვნება: კვლევა და მართვა“, ბათუმი.
9. ჯავახაძე ნ., 1983. ნათესაობის სისტემა სამეგრელოს ბარში და მისი აფხაზური პარალელები (პირადი არქივი), თბ.
10. ჯავახიშვილი ივ., 1928. ქართული სამართლის ისტორია, თბ.
11. Бромлей Ю, Кашуба М, 1982. Брак и Семья у народов Югославии, М.
12. Джанашвили М. 1894. Абхазия и Абхазцы, ЗКОРГО, кн., XVI, Тф.
13. Мгеладзе И. 1988. Система кровного родства в Аджарии, Батуми.
14. Чурсин Г.Ф. 1928 .Культ железа у кавказских народов, Тф.